

«Стогодишњица једне штампарске грешке у Његошевој „Кули Ђуришића“

1846 година била је у Црној Гори једна од врло неродних година. То је једва дочекао скадарски паша, па је подмићивао Црногорце, дајући онима који су му долазили на поклоњење и жито и оружје, а главарима и скупоцјене огртаче („хинтерце“). Паша је чак и 1845 године много интригирао противу Његоша, јер 15 јануара 1846 г. Његош пише руском конзулу Гагићу о томе, па каже и ово: „Около десет барјаках турскијех већ имамо у наше руке. Паша је скадарски, по повељенију својега Правитељства, ове барјаке раздавао по крајини нашој, подстрекавајући Црногорце да устају противу својега Правитељства и да се здруже с Турцима, од којих ће свагда добро дочекати и обдарени бити“.¹⁾

Како је Његош био ван Црне Горе од краја септембра 1846 до краја марта 1847 године, његово одсуство скадарски паша је још боље искористио и успио је да наговори један дио Црмничке Нахије да се одметне, јер 8 јануара 1847 године шаље Перо Томов Петровић отсутном Његошу извјештај о приликама у Црној Гори, па му пише и то, да је већ и неколико Лимљана пошло у Скадар, „а пред њима Марко Божовић... Било је Црничана, па јошт главара, који су злотворима руку држали и бранили их“ — изрично подвлачи Перо Томов.“) Када је Његош дошао у Црну Гору већ је у Црмници почела и буна. О тој буни Његош извјештава руског конзула Гагића и у своме писму од 6 априла 1847 године каже: „Сјутри дан пошто сам ја изишао из парохода, сирјеч 26 прошлога марта, премањени митом и хљебом на ову гладну годину, неколика села Црничка објаве се непријатељи својему Правитељству. Паша скадарски, који је о томе и радио, одма(х) пошље међу њих на помоћ им око 3—4.000 војника, хљеба доста и џебане. Ради тога буде принуђен Сенат одправити 2000 Црногораца, предвођенијех мојијем братучедом Георгијем, Сердаром Ричкијем и Сердаром Цетинскијем, и тако ове 2000 Црногораца ударе на прво од побуњенијех села, у којему је била војска турска и џебана, и послјед упорнога боја опале неколико кућах у селу Бољевиће и Турке изаждену“. Његош у наставку каже о рањенима и мртвима с

¹⁾ Цетински архив (Његошев "Исходјашни журнал", број 5 од 15 јануара 1846).

²⁾ Цетински архив (посебна акта).

једне и друге стране, као и то, да су Црногорци били заробили неколико живих непријатеља, „но бивши све христјани, даду им слободу”.. При крају писма Његош каже: „У нас је велики глад и мука. Паша скадарски је изнио по граници на неколико мјеста хљеб и жито и свакојему га Црногорцу на дар дава на сву његову чељад, само ко хоће у буну против својега Правитељства ступати. Милостиви Господине, не можете вјеровати шта се ради: толико хиљада црногорскога народа што даром храни и што им дарива сребрна оружја и хаљине, како Вам је познато, на буну их подиже, дава им џебане и захире колико им је год воља и сувише војске”.)

О тој буни у Црмници Његош је спјевао и једну пјесму од 606 стихова, под насловом „Кула Ђуришића”. Пјесму је испјевао ускоро после завршене побуне и у њој детаљно износи интриге и подмићивања скадарског паше по Црној Гори, а нарочито борбе у Црмници. Као што смо видјели из Његошевог писма Гагићу, војску која је пошла у помоћ неодметнутим Црмничанима предводио је Ђорђе Петровић. Одреду војске са Цетиња и његове околине био је на челу цетињски сердар Мило Мартиновић, а онима из Ријечке Нахије ријечки сердар Филип Ђурашковић. Када је распоређена војска да нападне на Турке и спасе опсађене од Турака у кули Ђуришића, онда је, каже Његош, сердар Ђурашковић позвао младе и хитре („лакце”) да јурише на Турке, па затим овако наставља:

Искочише два момка сокола:
Мартиновић од Цетиња Саво,
С двојницом се бори на мегдану,
Обојцицу доби на мегдану:
Једноме је главу окинуо,
С обојнице скривну оружје.

А полеће с Доброга свјетлоћа,
Те је Турску главу уграбио,
Уграби је из огња жљивага,
Грми ватра да очи испадну,
Пала жива мучка на јунаке:
Мног Турчина, мало Црногорца...

Овако је објављен текст у првом издању „Куле Ђуришића”, коју је Његош штампао у Бечу 1850 године.) Његошев стих „А полеће с Доброга свјетлоћа” тако је редовно до данас објављиван у свима издањима „Куле Ђуришића” до којих сам могао доћи. Тако га је објавила 1885 године књижара браће Јовановић у својем издању цјелокупних Његошевих дјела, па га тако објављује д-р Милан Решетар два пута (1912 и 1927 године), а такође и д-р Данило Вушовић два пута (1935 и 1936 године).³⁾

¹⁾ Цетињски архив („Исходјашчи журнал”, Број 9 од 6 априла 1847); уп. др Лазо Томановић: Петар II Петровић Његош као зладалац, Цетиње 1896, стр. 148—151.

²⁾ „Кула Ђуришића и Чардак Алексића 1847 године”, у Бечу 1850, стр. 20.

³⁾ Дјела П. II Петровића Његоша. (издање Књижаре Браће Јовановић).. Панчево 1885, стр. 103; Милан Решетар: Мање пјесме Владике Црногорскога Петра II Петровића Његоша (издање Српске књижевне задруге), Београд 1912, стр. 154. стих 524; Целокупна дјела Петра Петровића Његоша у редакцији Милана Решетара (државно издање), књига II (Мања дјела), Београд 1927, стр. 342; Цјелокупна дјела Петра Петровића Његоша у редакцији д-ра Данила Вушовића (издавачко предузеће „Народна култура“), Београд 1935, стр. 541; Цјелокупна дјела Петра II Петровића Његоша у редакцији д-ра Данила Вушовића, друго издање, Београд 1936, стр. 547.

У Његошевом тексту је, међутим, била штампарска грешка приликом првога објављивања „Куле Бурџића” 1850 године. Ријеч „свјетлоћа” требало је да буде сложена великим почетним словом, те наведени стих да гласи: „А полеће с Доброга Свјетлоћа”, јер Његош пјева о „два момка сокола”, а то су: **Саво Мартиновић** из Бајица и **Свјетлоћа** из Добрског Села.

О првome од ових младих и храбрих момака из борбе противу Турака 1847 године зна се доста у нашој науци. То је Саво Матов Мартиновић, који је рођен 1814 године у Бајицама код Цетиња. У млађим годинама бавио се трговином, што се може утврдити из једног Његошевог писма окружном капетану у Котору Ивачићу. Писмо је од 28 септембра 1843 године и гласи:

„Разумјевши од Сава Матова Мартиновића Баице, како је 6/18 Септ. о. г. доћерао 30 брава пред Котор на Шурањ да прода, но будући да их продати није могао, хотјевши их натраг пут Црне-горе вратити, у толико дошао је Г-н Дованик которски обећавајући себе да ће му он пропустити вишеречене браве кроз Котор, да се пропрате на Пазар, и у колико су приспјели продао је своје браве и ту му је на силу узео Г-н Дованик 12 ф. Из узрока тога принуђен сам обратити се с молбом истому Капитанату, да би изволио дати наредбу коме сљедује, да се невино страдашемју Саву Матову Мартиновићу поврате 12 ф. предатељу овога писма.”⁴⁾

Касније је Саво Мартиновић био стотинаш црногорске војске, али је због неких политичких интрига морао напустити Црну Гору 1857 године, те је, као емигрант, живио у Задру. Он је послао Вуку Караџићу преко 15.000 стихова народних и својих пјесама, те „долази на прво мјесто од свих Вукових казивача пјесама”.⁵⁾ Саво је био дјед 1940 године преминулог ђенерала Петра Милова Мартиновића и данашњег пуковника у пензији Марка Мартиновића.

Како је већ на измаку стара генерација Црногораца, која зна доста детаљно и сигурно историју Црне Горе и традицију свога братства и племена, мислио сам да је крајње вријеме да се спасе од заборава и име овога другог „момка сокола” из Његошеве „Куле Бурџића”. Његово сам име сазнао, али прије тога треба знати, да се још од времена Ивана Црнојевића па све до у Његошево вријеме данашње Добрско Село, насеље 5—6 километара југо-источно од Цетиња на колском путу за Ријеку Црнојевића, често звало само „Добро”.⁶⁾ Оно се

⁴⁾ Цетињски архив („Исходјашчи журнал”, Број 59 од 28 септембра 1843).

⁵⁾ Дежелићев календар „Драгољуб” за 1895 годину (до овога календара пјесам могао доћи, већ га наводим по познатој ми литератури); „Прилози проучавању народне поезије” Година V (Београд 1938), Св. I, стр. 1—29; Вук Караџић: Српске народне пјесме књ. IV (Београд 1932), стр. XXVII—XXVIII.

⁶⁾ П. Ровинский: Черногорія въ ея прошломъ и настоящемъ, томъ I. Санктпетербургъ 1888, стр. 767 и 788; **Записи** књ. XXV, стр. 243; *Starine* књ. XII, стр. 169—170; Андрија Јозевић: Ријечка Нахија (**Насеља српских земаља** књ. VII), Београд 1911, стр. 398—399, 401, 481, 537—538; Др Јован Ердељано-вић: Стара Црна Гора (**Насеља и порекло становништва** књ. XXIV), Београд 1926, стр. 9; **Записи** књ. XIX, стр. 162.

тако зове чак и у једној енглеској енциклопедији из 1839 године, само је ту омашком означено, да припада Љешанској, а треба Ријечкој Нахији.) У насељу званом Добро или данашњем Добрском Селу познато је братство Сјеклоће, како се то презиме обично данас изговара. Оно је имало прије четрдесетак година око 25 домова само у Добрском Селу.⁹⁾

По једном старом италијанском документу из 1685 године презиме једног припадника тога братства овако је наведено: „*Peio Svetli obras da Dobro*”. Тај докуменат наводи Јован Томић, али он и у српском преводу задржава Пејово презиме као што је у италијанском оригиналу, јер пише: „Саслушање Пеја Свјетли Образ из Добра...¹⁰⁾ Међутим у документима Цетињског архива ово се братство зове као и у Његошевој „Кули Ђуришића”. Тако се, на примјер, на једном умиру из 1715 године потписује као кмет и свједок Никац Светлоћа.¹¹⁾ Једној старој биљешци из 1757 године био је „писац Нико Свјетлоћа,¹²⁾ а за један умир између Косијера и Штитара од 29 марта 1802 године стоји, да су заинтересовани молили да им суди, између осталих, и „од Доброга попа Петра Светлоћу.”¹³⁾ Неких осам година касније (око 1810 год.) судио је у једној пресуди и Живан Светлоћа.¹⁴⁾ Сам Његош шаље 17 децембра 1831 године которском поглавару једно писмо, које почиње овим ријечима: „Дошао је к мени Мојсеј Вуков Свјетлоћа...¹⁵⁾ Један опширни извјештај Његошевог Сената руском посланику у Бечу Татишчеву о укидању гувернадурског звања датиран је на Цетињу 19 августа 1832 године и за неписмене сенаторе означено је ко их је потписао. Ту пише да је сенатора и сердара Марка Пламенца потписао Јован Свјетлоћа.¹⁶⁾

Данас се, међутим, то братство обично зове Сјеклоће или рјеђе Свјеклоће,¹⁷⁾ па је, вјероватно, то и чинило да издавачи Његошевих дјела нијесу примјећивали штампарску грешку у наведеном Његошевом стиху, али се мора признати да се она врло лако могла уочити.

Да се та штампарска грешка не би понављала и послије више од сто година откада је Његош написао своју „Кулу Ђуришића” и равно сто година откада је то његово дјело први пут штампано, изнијећу неколико података о Његошевом соколу „с Доброга Свјетлоћи”. Тај

⁹⁾ Записи књ. XXIII, стр. 121.

¹⁰⁾ Андрија Јовићевић: Оп. cit., стр. 782, 830 и Регистар s. v. Сјеклоће; Јован Ердељановић: Оп. cit., стр. 763—764 и Регистар s. v. Сјеклоће.

^{10a)} Јов. Томић: Црна Гора за морејског рата (1684—1699), Београд 1907, 296.

¹¹⁾ Записи XIX, 180.

¹²⁾ Записи XIX, 164.

¹³⁾ Записи XIX, 307.

¹⁴⁾ Записи XIX, 371.

¹⁵⁾ Д. Вуксан: Писма Петра Петровића Његоша, Београд 1940, књ. I, 39—40.

¹⁶⁾ Историски записи књ. III, стр. 139.

¹⁷⁾ А. Јовићевић Ријечка нахија 501—502 и 830 и Ј. Ердељановић Стара Црна Гора, 763.

млади и храбри јунак из борби противу Турака 1847 године звао се **Крцета Голубов Свјетлоћа или Сјеклоћа**, како ми је љубазно саопштио пензионер Мило Радов Ђурановић, који је из Добрског Села, а живи на Цетињу. Ђурановић је рођен 1875 г. и добро познаје прошлост свога краја, па је био добар да ми о Крцети Голубовом да још неколико података. Он ме молио да претходно тражим податке о Крцети од Крцетиног прауника Гојка Ивова Сјеклоће, који као државни службеник живи на Цетињу, па сам по тој Ђурановићевој молби поступио и прије више од године дана писмено сам Сјеклоћу замолио за неке податке о Крцети, али ми их он, нажалост, ни до данас није дао, ма да се често сријеђемо по цетињским улицама. Од пензионера Ђурановића међутим сам још у априлу мјесецу прошле године писмено обавијештен, да он није лично познавао Крцету, нити му је познато када је Крцета рођен и када је умро, а о Крцетиним потомцима дао ми је слједеће податке.

Крцета Голубов Сјеклоћа имао је четири сина: Мића, Прела, Стевана и Илију. Послије освојења Никшића (1877 г.) преселио се приличан број породица из Добрског Села у Драгову Луку код Никшића, међу којима је био и Мићо, најстарији Крцетин син. Касније је Мићо био барјактар драголучке чете. Данас су жива два сина од друге Мићове жене, а од прве имао је сина Ива, који је умро, али од њега има Мићов унук Гојко Ивов, који је на служби при Среском народном одбору на Цетињу. Од Крцетиних синова Прела, Стевана и Илије није остало мушкога потомства. По Ђурановићевом излагању, Крцета је био перјаник за вријеме Његошево, а уколико није био на служби занимао се земљорадњом на своје имању у Добрском Селу. Ђурановићу није познато гдје је умро Крцета Голубов, а обавијестио ме и о томе, да његови потомци немају никакве Крцетине слике.

Послије добијања ових података од пензионера Ђурановића, за које сам му и овим путем много захвалан, успио сам да нађем у Цетињском архиву два документа о Крцети Голубовом. Документа су из 1857 године и из њих се види, да је Крцета био перјаник и послје Његошеве смрти, па је тек 1857 напустио Црну Гору. Из једнога од тих докумената се види, да је Крцета „избјегао“ из Црне Горе на аустриску територију, па је отуда прешао у Србију. Из докумената излази, да је Крцета „побјегао без разлога нама познатог из Црне Горе тражити прибјежиште у Аустрији у доба покушенија Ђорђина“, а то је у вријеме познате афере Ђорђије Петровића и Луке Радоњића.¹⁶⁾ По одобрењу књаза Данила и војводе Мирка да може „без икакви(х) препона своју фамилију преселити гдје хоће“ може се закључити, да доиста није био неки велики грешник.

Ја ћу оба документа о Крцети дословно навести. Она се чувају у фасцикули за 1857 годину негдашњег Дворског архива на Цетињу. Прво писмо је од 6 септембра 1857 године и упућено је из Београда од попечитеља (министра) иностраних дјела Стефана Марковића под

¹⁶⁾ Литературу о тој буну видјети **Историски записи** III, 154 (напомена).

бр. 3610 претсједнику Црногорског сената војводи Мирку Петровићу. Транскрибовано данашњим правописом, Марковићево писмо гласи:

„Господине Предсједатељу!

Крцета Голубов из Добрског села у Црној Гори предстао је данас лично Попечитељству Инострани Дјела и показао, да је он био перјаник код Његове Свјетлости Књаза Данила, па нешто овоме замеривши се, или побојавши се да ће она није што замерио, да је избегао у земљу Аустријску а одтуда дошао овамо, где се жели населити, почем му је, вели, већ дозвољено у Алексиначком окружију станити се. Он моли Попечитељство ово, да оно подејствује код Правитељства Црногорског како би се дозволило фамилији његовој из Црне Горе изићи и у Србију доћи, изјављујући поред изложене молбе своје особито почитовање према Свјетлом Књазу Данилу, Свјетлој Књагињи и Правитељству Црногорском и препоручујући овима у благонаклоност своју фамилију, сада тамо без главе оставшу, имено: матер Жимну и жену Маку, снаје: Стану Попову, Ивану Ђурову, Марушу Косанову, даље брата Ђура, а остало све мале деце свега 20 душа. При концу проситељ Крцета вели, да ће он, ако Правитељство Црногорско не стави никаквог препона изласку његове фамилије из Црне Горе, пред Светог Николу доћи у Котор, да исту фамилију своју прими и овамо доведе.

Излажући молбу Крцетину по целом пространству њеном, ја узимам чест саобштити Вам, Господине, с том учтивом молбом, да би имали доброту истој код Његове Свјетлости Књаза Данила уважења прибавити, ако каквог законог препрека не би томе на путу било, и да би изволили о резултату мене у своје време известити, како би ја био у стању дати потребни одговор проситељу по предмету ове његове прозбе.

Ја Вас молим, Господине, да изволите примити мој усрдни поздрав и уверење мог особитог почитанија.

Стефан Марковић”

Двадесет дана касније (26 септембра) одговорио је војвода Мирко министру Марковићу својим писмом број 280, које, такође транскрибовано, гласи:

„Господин Попечитељу!

На предложену Вами молбу Крцете Голубова, бившег перјаника, које Ваше Високопочитајемо писмо под Бр. 3610 од 6 септембра ов. г. гласи, молећи да би му дозвољено било из Црне Горе своју фамилију преселити у Србију, ја морам јавити Вама, да је Крцета Голубов побјегао без разлога нама познатог из Црне Горе тражити прибежиште у Аустрији у доба покушенија Ђорђина. Говори се да је Крцета у Задру злоупотребио његово стање од перјаника прама Св. Књазу да га бјежунци лијепо дочекају.

Крцета се могао врати у Црну Гору, ма је волио преселити се у Србију.

Моја је дужност била јавити Његовој Свјетлости Књазу, мојему Господару. Св. Књаз наш одобрава Крцети без икакви(х) препона своју фамилију преселити гдје хоће. Дужност ми налаже предупредити Правитељство Србско на примјечаније, да није Крцета предузео исти пут како што и остали Црногорци, ко(ј)и се изсељавају и могу без икакве жалбе натраг доћи у отечество.

Молим, Господине, примите моје особито високопичаније и уваженије, с ко(ј) им чест имам мој искрени поздрав."

То је све што сам могао сазнати о Крцети Голубовом Сјеклоћи. Мислим да се од старих Добрљана може добити још који детаљ о Крцети и његовом потомству, па би такви подаци добро дошли и за Крцету и за сва лица која су се кроз дугу и славну нашу историју истакла у борби за слободу свога народа и своје отаџбине.

Ристо Ј. Драгићевић